

Oryantalizm ve Necip el-Akîki'ye Göre Oryantalizmin Bazı Önemli Temsilcileri

Orientalism and Its Some Important Representatives in Respect of Najib al-Akîki

Güray Kırpık*

Özet

Oryantalizm Batı'nın Doğu'yu araştırma serüveninin adıdır. Oryantalizm X. Yüzyıldan XX. yüzyıla devam eden bir süreçtir. Bu sürecin hızlı ve yavaş olduğu dönemler olmuştur. İslam dünyası dışındaki ilim merkezlerinin İslam dünyasının tarihini, kültür varlıklarını ve medeniyetini ele alması neticesinde birçok siyasi ve sosyal hadisenin şekli belirlenmiştir. Günümüzde oryantalizm bir elli yıl öncesine göre bir adım daha atmış, bütün çalışmalarını yeni bir üslupla tekrar ele alarak incelemeye almış ve yayınlamaya başlamıştır. Kendi arasında daha da ihtisaslaşmış bürolara ayrılan XX. yüzyıl oryantalizmi İslam dünyası adına başlattığı konuşmayı sürdürmektedir.

Anahtar Kelimeler: Oryantalizm, Oryantalist, Doğu, İslam Dünyası.

Abstract

Shortly, Orientalism is a adventure that the West's research to the East and orientalism is a development that continued from 10th century to 20th century. This development sometimes has an impetus and sometimes was slow. Knowledge centers which outside of the Islamic World taking up the Islamic World's history, culture and civilization made many of political and social developments' shape another thing. Today, according to a 50 years ago orientalism made a progress and It considered again all of its works and results and began to publishing repeatly. 20th century's orientalism has a many bureau within it and It continueing to speak that had began it in the name of Islamic World.

Key Words: Orientalism, Orientalist, East, Islamic World.

Oryantalizmin Tanımı

Oryantalizm Batı'nın veya İslâm âleminin dışındaki bilgi merkezlerinin Doğu (İslam, Çin ve Hind) kültür ve medeniyetini tanımak için açtıkları bir ilim ekolü olup, "Doğu araştırmaları"¹ anlamında kullanılmaktadır.² Oryantalizmin en

* Yrd. Doç. Dr.. G.Ü. Gazi Eğitim Fakültesi Tarih Eğitimi Anabilim Dalı,
e-posta: guray@gazi.edu.tr

1 Oryantalizm denilince sadece İslam dini üzerine yapılan araştırmalar anlaşılmaz. İslam dinine giren milletlerin geçmiş kültürleri de inceleme sahasına dahildir. Bu anlamda Çin ve Hind bölgesi de oryantalistlerin inceleme sahasına girer.

2 *İslam Ansiklopedisi*, "Mukaddime" M.E.B. Yayınları, C.I, s. I.

Gazi

Akademik
Bakış

243

Cilt 2, Sayı 3
Kış 2008

kolay kabul gören anlamı ilmi mânâsıdır. Binaenaleyh, uzmanlardan bazıları "Oryantal Studies (Şark Etüdleri)" ismini oryantalizm yerine kullanmışlardır. Diğer bir anlam olarak oryantalizm şark ile uğraşan müesseselerdir. Doğuyu kontrol, tanıma ve yönetme mücadelesinde batının bulmuş olduğu yolun adıdır.

Oryantalizmin Üslubu

Öncelikle oryantalizmin sınırlarını belirlemek gerekirse; oryantalizm, hayâli bir bilim veya tasavvur değildir. Bilakis, Batı ile Doğu arasındaki ilişkiler ve karmaşık bir hegemonya mücadelesini tanıma çabasının ürünüdür. Yalanlarla dolu laflar veya varolmayan bir şeye konmuş bir isim de değildir. Oryantalizm bilinçli bir şekilde vücûda getirilmiş, teorik pratik destekle idâme ettirilmiş yatırımlar bütünüdür. Oryantalizm Batı'nın Doğu'yu avucuna almak için kurduğu bir tuzağın adı değildir. Daha ziyâde jeopolitik bilincin ekonomik, estetik, akademik, sosyolojik, tarihî ve filolojik metinler arasında dağılımıdır. Oryantalizm, sırf siyasi amaçlarla değil entelektüel, kültürel ve ahlâki gücün de etkisiyle biçimlenen bir ilim prensipleri sisteminin adı olarak görünmektedir.³ Konunun en çok dikkat çeken yönü budur.

Oryantalizm hiç bir zaman bir nosyon olmamış ve her zaman maddi, fiili yönleri olmuştur. Oryantalizmin başlangıçta Hıristiyanlığı yayma ve misyonerlik şeklinde birtakım görüntülere sahip olduğu bilinmektedir. Ancak, mesela bir Mısır konusunda veya Anadolu konusunda araştırma yapacak kişi mutlaka maddi gayeleri de taşımıştır. Aksi halde oryantalizm sadece değişik bir fikir dalgası olmaktan öteye geçemezdi ve bir kapalı kutu olarak kalırdı.⁴

Netice olarak, oryantalizm gerçeğe siyasi bir bakış açısı olarak görünmektedir. Bu anlamda ilmi düşünüşü sınırlayan şey bir noktada oryantalizm olmaktadır. Mesela, İslam ülkeleri bir oryantalistin inceleme konusu olduğunda, araştırmacının üslubu Çin'i veya Rusya'yı ele alırken yaptığından farklı olabilmektedir. Günümüz oryantalizminde ve oryantalistlerinde, din adamlarının hakim olduğu döneme göre, misyonerlik unsurunun azaldığı söylenebilir. Bununla birlikte XX. yüzyıldaki sömürgecilik hareketlerinin oryantalizmin gelişmesinde dolaylı yönden bir etken olduğu görülmektedir.

Oryantalizmin Tarihi Süreci

Avrupa'daki bilimsel yenilenme, sadece ilkçağın son devirlerinde Yunanca'dan Lâtince'ye çevrilen eserlere bağlanamaz. VIII. ve IX. yüzyıllarda Arapça'ya Yunan ve Latin dilinden yapılan çevirilerin daha sonra tekâmül ettirilmiş olan bu eserlerin Arapça'dan batı dillerine çevrilmiş olanlarının Batı medeniyetine kaynaklık ettiği bilinmektedir.

Tarihteki ilk oryantalistlerin İtalya'nın Salerno şehrinde açılan bir hastane ve tıp mektebinin bünyesinden çıkmış olduğu bilinmektedir. Buna göre,

³ Edvard Said, *Oryantalizm*, 3. Baskı, İstanbul, 1991, s. 15-15

⁴ a.g.e.

ilk çevirmen tabip Constantinus Africanus (1020-1087) adında bir Hıristiyan idi. Diğer taraftan büyük Haçlı Seferleri sırasında da batılı âlimlerden ilmi çalışmalar yapanlar vardı. Birinci Haçlı Seferi zamanında İngiliz Haçlılarından Bathlı Adelard (1080-1152) birçok Arapça eserden faydalanarak Avrupa'da eserler yayınlamıştır.⁵ Bununla birlikte oryantalizmle ilgilenen ilk batılı âlimin kim olduğu ve işin ne zaman başladığı konusu tam olarak tespit edilememiştir. Kiliselerdeki rahiplerin bu işe öncülük ettikleri tahmin edilmektedir.

Oryantalist rahiplerin en önemlileri 999'da Endülüs medreselerinden icazet alıp Roma'ya dönünce "papa" seçilen Fransız Rahip Jerbert, Peder Pierrele Aenere (1092-1156) ve Gerard Gremone (1114-1187)'dur. Gerard, Tulaytula (Toledo)'da Batlamyus'un "*Almajeste*"sini ve İbn-i Sina'nın "*el-Kanun fi'l-Tıbb*"ını Latince'ye çevirmiştir. XI. yüzyılda Chesterli Robert adlı bir İngiltereli âlim, Araplar arasında dolaştıktan sonra Harezmi'nin "*el-Cebr ve'l-Mukabala*"sını ayrıca Hermanus Dalmata adlı birisi de *Kur'an-ı Kerim*'i Latince'ye çevirmiştir.⁶

Batı, Doğu'nun açmış olduğu birinci tercüme çılgırının ardından daha önce Yunanca'dan Arapça'ya tercüme edilmiş eserleri, Arapça'dan çevirerek ikinci tercüme dönemini açmışlardır. Bu ilk müsteşrikler kendi ilim ve irfanlarını yükseltme gayesiyle çalışıyorlardı. Âdeta bugün Doğu'nun Batı'dan tercüme ve nakil yapması gibi bir durumla karşı karşıya idiler.

XIV. yüzyılın başlarında Viyana'daki dini meclis toplanarak Avrupa'nın ünlü mekteplerinde İbrani, Arap ve Keldâni dillerinin tedrisi kararını aldı. Ernest Renan bu dillerin öğretilmesi kararının oryantalizm adına bir sonucu olmadığını ileri sürmektedir. Avrupa'nın esas korktuğu Arapça'nın yayılmasının Hıristiyanların Müslümanlaşmasına sebep olması korkusuydu.⁷

XIII. yüzyılda Avrupa'da, Karadeniz kuzeyindeki Türklerle ilgili olarak *Codex Cumanicus* adında bir sözlük yazılmıştı. XV. yüzyılda, Osmanlı'nın azametli devrinde, Avrupa'nın Türkçe'ye önem verdiği görülmektedir. Nihayet XVII. yüzyıl başlarında 1612 yılında, Hironimus Megiserus isimindeki bir Alman alim ilk "*Türkçe Lügati*"nı Leipzig'de neşrederek eserini Macar kralı Mathaus'a ithaf etmiştir. Yine bundan sonra bir Venedik ilk "*İtalyanca-Türkçe Lügati*" hazırlamıştır. 1630'da Fransa'da Andre de Ryer isimli bir kişinin "*Türkçe Grameri*" ve arkasından bir de "*Kur'an-ı Kerim*" tercümesi yayınlanmıştır.

XVII. yüzyılın meşhur oryantalisti Fransız Meninski (Mesgnien) 1680 yılında bir "*Arapça, Farsça ve Türkçe'den Latince Lügat*" kitabı yayınlamıştır. Bu sözlük İmparatoriçe Maria Theresa (Terejya) tarafından 1780 yılında ikinci defa bastırılmıştır. Bu baskının giriş kısmına "*oryantalizmin ortaya çıkışı ve gelişmesine*

5 *İslâm Ansiklopedisi*, C.I, s. II.

6 Mustafa Sıbaî, *Oryantalizm ve Oryantalistler*, İstanbul, 1993, s. 34-35(Mustafa Sıbaî, *el-İstısrâk ve'l-Müsteşrikûn, Ma Lehüm vema Aleyhim*, Mektebetu'l-İslami, Suriye, 1979).

7 Said, *a.g.e.*, s. 203.

dair bir bölüm" eklenmiştir. Bu kısım oryantalizmin tarihi konusunda araştırma yapacaklara temel teşkil eder. Meninski'nin ayrıca Viyana'da basılmış olan "*Latince yazılmış Türkçe Grameri*" vardır. Bu sözlük hem Türkçe hem Arapça ve Farsça gramer kurallarını kapsamaktadır.

Barthelemy d'Herbelot (1625-1695) tarafından Fransa Kralı XIV. Louis zamanında yayınlanmış olan ve İslam Ansiklopedisi'nin atası sayılan "*Bibliothèque Orientale*" isimli ansiklopedi doğu milletlerinin tanınması için gerekli olan her şeyi içeren modern oryantalizmin tanımına ve niteliğine uygun bir yöntemle hazırlanmıştır. Bu kitap daha sonra 1781'de dört cilt olarak basılmış ve XIX. asra kadar herkesin başvurduğu bir ansiklopedi olmuştur. Antoine Galland (1646-1715) ise *Bin Bir Gece Masalları*'nı Fransızca'ya çevirmiştir. Galland, ayrıca College de France'da Arapça hocalığı yapmaktaydı.

XIII. yüzyılda İtalya'da kurulmuş olan Padua Medresesi ise bir başka oryantalistik merkezi idi. Padua Medresesi, 1222'de Üniversite olmuştur. Hukuk, Dil ve Edebiyat bölümlerinden oluşan üniversite daha da genişleyerek günümüzde de önemli bir üniversite olarak varlığını sürdürmektedir.⁸ Padua Okulu, Haçlılar zamanında Bağdat Nizamiye Medresesi ekolünden de etkilenmiştir.

Fransa'da Guillaume Postel (1510-1581) "*Arapça Grameri*" yazmıştır. College de France'in Şark Dilleri dalı bu araştırmalara destek veriyordu. Postel, tüm İslâm dünyasını gezerek Avrupa'da konferanslar verdi. O'nun Türklerle, özellikle Osmanlı Devleti ile alâkalı eseri 1560'da Politiers'te yayınlandı. Bu eser bütün Müslümanların ahlak ve adetleriyle ilgili bilgi veriyordu.

XVI. yüzyılda Avrupa'da önemli merkezlerde doğu dilleri dersleri hızla çoğaldı. Daha önce de belirtildiği gibi bunda Osmanlı Devleti'nin etkisi büyüktü. Oryantalistlerin bu anlamda doğuyu incelemek için Osmanlı döneminde yazdıkları eserler oldukça çoktur. Osmanlı Devleti'nin zayıflamaya başladığı dönemlerden itibaren daha çok Türklerle, Araplarla, Hindistanla, Afrika, Endülüs, Balkanlar ve Orta Asya ile özellikle ilgilenmişlerdir.

Papazların Hıristiyanlığı yaymak için araç yapmak istedikleri oryantalizm, ancak doğu dillerinin öğrenilmesine münhasır kalabilmişti. Papalığın otoritesinin zayıflamasıyla daha sonra XVII. yüzyıl başlarından itibaren siyasi düşünce ve uluslararası ilişkiler bakımından yeni bir oryantalizm çağının başladığı görülür.⁹ III. Murat, III. Mehmet ve I. Ahmet zamanlarında, 1592-1604 yılları arasında, İstanbul'da bulunan Fransa büyükelçisi Savary de Breves (1560-1628)'in kapitülasyonlar konusundaki başarısı bu tarz yeni oryantalizmin bir başarısıdır. Fransızların İstanbul Pera'ya¹⁰ ve İzmir'e gönderdikleri "*dil*

8 *Catholic Encyclopedia*, Padua Maddesi; Ayrıca bkz. Amerikan Ansiklopedisi, 1978.

9 *İslam Ansiklopedisi*, C.I, s. VI.

10 *Pera*: Bugünkü Beyoğlu'nun bir kısmının eski adıdır. Beyoğlu'nun bir yarısına Pera diğer yarısına ise Galata deniyordu.

oğlanı" denilen çocukların da ileride güçlü birer oryantalist olarak çıkmaları siyasi oryantalist faaliyetlerdendir. Fransa doğuda elçi veya konsolos olarak görev alacak olan öğrencileri özel olarak yetiştiriyordu. Önceleri bu öğrenciler Ermenilerden oluşuyordu. Daha sonra Fransız talebeler alınmaya başlamış ve bu Fransız talebeler İstanbul Mektebi'ne gönderilmiştir. Bu talebelerin hocalarından biri Sahip Efendi adında bir Türk idi. Ancak hakkında bilgi mevcut değildir.

Avusturya ve Fransa, Osmanlı Devleti'ndeki Hıristiyanları himaye için rekabet halinde şark dillerini tetkik ediyorlardı. Hollanda ise sömürgelerindeki Müslümanların durumunu ve İslam'ı araştırmak için çalışmalar yapıyordu.

Meşhur Fransa Kralı XVI. Louis (1774-1792), 1785'te ünlü doğu mütehassıslarına görevler vererek, başta Silvestre de Sacy olmak üzere Kral Kütüphanesi'ndeki doğu ile ilgili eski yazmaları oryantalistlere tetkik ettirdi. Daha sonra bu tetkikler doğuyla ilgili araştırma yapmak isteyenler için temel kaynaklardan olmuştur.

Oryantalist çalışmaların tam olarak başlaması Fransız İhtilali'nden sonra 1795 senesinde Paris'te "*Şark Dilleri Mektebi*"nin kurulmasıyla olmuştur. Fransızların XVIII. yüzyıldaki en büyük oryantalisti olan Silvestre de Sacy'nin kurduğu ve idare ettiği bu okulun açılmasından sonra modern anlamda incelemeler yapan oryantalizm başlamıştır. Şark Dilleri Mektebi, bütün batı dünyası için oryantalistler yetiştirmiştir.

Almanya'da, Rusya'da İngiltere ve İspanya'daki üniversitelerde şarkiyat enstitüleri artık tabii bir şekilde ve süratle kurulmuş, buralar Fransa'daki "*Şark Dilleri Mektebi*"nden getirilen tecrübeli hocalarla desteklenmiştir.

Amerika'da ise başta Chicago Üniversitesi (1891) olmak üzere Harvard (1639), Colombia (1754) ve diğer bazı üniversitelerde doğu dilleriyle ilgili bölümler kurulmuştur. Mesela, Chicago Üniversitesi'nde "*Doğu Bilimleri Enstitüsü*" açılmıştır. Princeton Üniversitesi (1746)'nde ise muntazaman Türkçe, Farsça ve Arapça dersleri verilmekte ve burada birçok Amerikalı oryantalist yetiştirilmektedir.¹¹

XIX. yüzyıldan önce oryantalizm daha çok filolojiye ağırlıklı iken, Silvestre de Sacy'nin çalışmalarıyla bu durum değişerek, ilmi oryantalizme dönüşmüş, yani filoloji dışında tarih, coğrafya ve dini konular da oryantalizmin incelemesine girmiştir. Ayrıca mukayeseli filoloji de bu devirde başlamıştır.

Almanya'da İbrânice'yi tetkik çalışmaları, "*İntikadi Tefsir (Eleştirel Yorum)*" usulünü ortaya çıkarmıştır. Bundan sonra *Kitab-ı Mukaddes* bu usulle yorumlanmaya başlamıştır. Almanya oryantalizmi için Hindistan, bundan sonra

¹¹ Ayrıca modern dönem oryantalizmi için bkz. *İslam Ansiklopedisi*, C.I, s. VII.

öncelikli saha özelliğini kazanmıştır. Alman Friedrich von Schlegel (1772-1829)'in Sanskritçe'yi öğrenerek bu kürsüyü açması mukayeseli filolojinin öne çıkmasında büyük etken olmuştur. Neticede, Almanya'daki oryantizm Almanya'nın ilgili olduğu Hindistan, Osmanlı Devleti ve Balkanlar gibi araştırma sahalarında olmuştur.

Fransalı oryantist Abraham Hyacinthe Anquetil du Perron (1731-1805) 1771 yılında "Avesta"yı ilk defa Batı dillerine çevirdi. Alman Kleuker 1776'da "Avesta"yı Fransızca'dan Almanca'ya aktardı. Colebrooke ise "Veda" ve "Rigveda" el yazmalarını batıya taşıyarak dikkatleri bu metinler üzerine çekti. Friedrich August Rosen 1830'da bu metinleri Londra'da Latince'ye çevirdi. Bu durumun Batı'da romantizm akımı üzerinde etkili olduğu çağdaş romantik eserlerden anlaşılmaktadır.

Alman oryantist Gustav Leberect Fluegel (1802-1870), Kâtip Çelebi (Hacı Halife)'nin "*Keşfu'z-Zunûn an Esamii'l-Kütüb ve'l-Fünun*"unu 1835-1858 yılları arasında Lâtince'ye çevirerek oryantistler içinde en büyük hizmetlerden birini yaptı.

İngiliz Edward Bouvere Pusey Lane (1800-1882), Macar Goldziher, İtalyan Caetani, Fransız Marçais, İsveçli Nyberg, Fransız Louis Massignon bugün araştırılması gereken oryantistlerdir. Yine Alman Brockelmann, İsveçli Zettersteen, İngiliz Nicholson ve Krammers -İslam Ansiklopedisi yazarlarından-H.A.R. Gibb (1895-1971), Alfred Guillaume, Guidi ve oğlu Michel Angello Guidi son yüz elli yıl içinde yaşamış anılmaya değer oryantistlerdendir. Hatta bunlara modern zamanın oryantizminin en önemli temsilcileri olarak da bakılabilir.

İranoloji(İranistik) üzerinde çalışma yapan oryantistler ise ancak XX. yüzyılda görülür. İlk İranoloji kürsüsü Avrupa'da Alman Goettingen Üniversitesi'nde 1903 yılında açılmıştır. Amerika'da ise 1958 yılından itibaren Stanford ve Colombia Üniversitelerinde Fars Dili ve Edebiyatı kürsüleri açılmıştır. Önemli bir eser olarak İran Ansiklopedisi(Encyclopedia Iranica) 1973-1979 arasında yayınlanmıştır. Buralarda başlayan çalışmalar diğer batı ülkelerine yayılmıştır.

Türkoloji'de ilk ilmi araştırma, 1851 yılında Yakut dilinde tetkik yapan Alman Bothling'in "*Almanca-Yakutça Sözlüğü*"nü yayınlaması ile başlar. Macar bilim adamı Armin Vambery (1832-1913), 1870'de "*Kutadgu Bilig*" ve Çağatay Lehçesi üzerine çalışmalar yapmış, Avrupa'nın Almanca ve Macarca konuşan ülkelerine Türkleri tanıtan makaleler, bildiriler ve kitaplar yayınlamıştır. Rusya'da Friedrich Wilhelm Radloff (1837-1918) Türk lehçeleri oluşturmuş, Türk fonetiğini tetkik etmiş ve Türkoloji'nin esaslarını kurmuştur. O büyük bir "*Türkçe Lehçeler Lüğati*" ve bir çok monografi yazmıştır. "*Orhun Kitabeleri*"nin alfabetisini ilk çözen Danimarkalı bilgin Vilhelm Ludwig Peter Thomsen(1842-1927) ve Radloff olmuştur. Kazan Fakültesi'nde Türk dili Profesörü olan N. F. Katanov (1862-1922) ve Orta Asya tarihindeki çalışmalarıyla bilinen W. Bart-

hold (1869-1930) Türkolojide önemli oryantalistlerdir. Friedrich Max Müller (1823-1900) eski Türkçe metinleri ilk defa Çince, Sanskritçe gibi dillerle mukayese etmiştir. Fransa'da *College de France* profesörlerinden P. Fehot da Türkoloji ile ilgili araştırmalarıyla tanınmıştır.¹²

XIX. yüzyılda oryantalistlerin çalışmalarıyla Avrupa'ya kaçırılan yazma kitaplarının sayısı 250.000'i aşmıştır. Bu sayı bugüne kadar devamlı artmıştır ve sadece Arapça yazmalara aittir. Türkçe, Farsça ve diğer dillerden olanlar da eklenecek olursa Batı'ya kaçırılan yazma eser miktarı oldukça artacaktır.¹³

XIX. yüzyılın sonlarında 1873 yılında Paris'te "*Birinci Oryantalistler Kongresi*" toplandı. 1973'e kadar toplam 29 Oryantalistler Kongresi yapıldı. Paris'te yapılan "*29. Uluslararası Oryantalistler Kongresi*"nde kongrelerden "*oryantalist*" tabiri resmen kaldırıldı ve yerine "*Kuzey Afrika ve Asya Konulu Uluslararası Beşerî Bilimler Kongresi*" şeklinde yeni kongre başlığı belirlendi. Bundan sonra Doğuyla ilgili araştırmaların sonuçlarının sunulduğu bu tarz kongreler birbirini takip ederek günümüze kadar geldi. Ayrıca Avrupa ve Asya'da bilim adamlarının birbiriyle irtibatını sağlamak için cemiyetler kuruldu ve bölgelere göre dergiler çıkarılmaya başlandı. Bu cemiyetlerden "*Ortadoğu ve Uzakdoğu Cemiyeti*" Türkolojinin en zengin dergisi "*Keleti Szemle la Revue Orientale*"ı yayınladı.

Necip El-Akîki ve Eseri

Necip el-Akîki'nin Kahire'de 1964 yılında üç cilt halinde yayınladığı "*el-Müsteşrikûn*" adlı eserinde birinci ciltte dört bölümden oluşan bir genel tarih, kültür ve medeniyet panoraması çizdikten sonra, beşinci bölümde "Avrupa'nın Kalkınması" başlığı altında Batı'nın kalkınmasının kökenini ortaya koymaya çalışmaktadır. Altıncı bölümden itibaren sırasıyla Fransa, İtalya, İspanya, Portekiz, Avusturya, Hollanda, Almanya, Bolonya, Danimarka, İsviçre, İsveç, Macaristan, Rusya, Amerika, Belçika, Çekoslovakya, Finlandiya, Romanya, Yugoslavya, Ruhban Oryantalistler ve Lübnanlılar başlıkları altında oryantalistleri ve eserlerini ele almıştır. Eserde bu başlıklar altında anlatılan oryantalistler ve eserlerinden daha çok ortaçağ tarihiyle ilgili çalışma yapanların isimleri zikredilmektedir. Burada kimi oryantalist şahısların hayatları ve eserleri verilmiş, kimilerinin ise sadece eserleri ve çalışma sahaları verilmiştir. Necip El-Akîki'nin eserinde anlatılan oryantalistler arasından Türk ve İslam dünyası için önemli olanları burada verilmeye çalışılmıştır.

Necip El-Akîki'ye Göre Oryantalizmin Bazı Önemli Temsilcileri¹⁴

Fransa Oryantalistleri

Guillaume Postel (1510-1581): Latince, Yunanca, İtalyanca, İspanyolca, İbrânice, Süryanice, Arapça, Keldânice, Ermenice, Habeşçe ve Türkçe bi-

¹² *İslam Ansiklopedisi*, C.I, s. IX-XI.

¹³ Sibai, *a.g.e.*, s. 36.

¹⁴ Necip El-Akîki, *el-Müsteşrikûn*, 3 Cilt, Kahire, 1964(Ayrıca 1963 ve 1965 baskıları vardır).

Qos

Akademik
Bakış

249

Cilt 2, Sayı 3
Kış 2008

liyordu. Servetini bu yola harcamış en eski oryantalistlerdendir. Osmanlı Devleti'nde elçilik görevinde bulunmuştur. "Arapça Gramer Kitabı", "İncil" ve "Kur'an-ı Kerim" üzerinde çalışmıştır.

Bartelemy d'Herbelot (1625-1695): Paris'te doğdu. Türkçe, Arapça, Farsça ve Fransızca gibi devrinin önemli dillerini biliyordu. Edvard Said onun, diğer kimi oryantalistler üzerindeki etkisinden bahsetmektedir.¹⁵ Misyonerlik tarzı oryantalizmin tipik bir temsilcisidir. Doğunun dili, adabı, tarihi, dini üzerinde araştırmalar yapmıştır. *Doğu Kitaplığı* adlı eseri ile kendisinden sonraki oryantalistlere öncülük etmiştir.

Antoine Galland (1646-1715): Rolie'de doğdu. Arapça'yı Fransa Şark Dilleri Enstitüsü'nde öğrendi. Osmanlı Devleti'nde sefirlik yaptı (1670). *Sultan Genç Osman*'ın ölümünü anlatan 1694 yılında yayınlanmış bir eseri vardır. Bundan başka doğuyla ilgili çevirileri ve araştırmaları vardır.

J. J. Rousseau (1786-1831): Fransa'nın doğudaki konsoloslarından idi. *Bağdat'tan Halep'e Gezinti (1808-Paris)*, *Vahhabilerin Çalışmaları* ve *Arap Atları* isiminde eserleri vardır.

Sylvester de Sacy (1758-1838): Paris'te doğdu. Bir Venedik manastırında eğitim gördü. 1769'da "Yaşayan Doğu Dilleri Okulu"na bölüm başkanı olarak atandı. 1806'da College de France'dan profesörlük aldı. Sacy, Fransa dışişlerinin düzenlediği bildirimleri Arapça'ya çeviriyor ve siyasete görüşleriyle yön veriyordu. Bu sebeple O, Oryantalizm ile siyasi gücün arasını kurmuş olan bir kişidir. Modern oryantalizmin kurucusu sayılır. Eserleri öğretici ve geleneksel oryantalizmin kalıplarını aşan eserlerdir. Derleme şeklinde çalışmıştır. 1802'de Napolyon Bonapart, Fransız Enstitüsü'nden ilim ve sanatla ilgili bir genel şema hazırlamasını istedi. Bu şemayı hazırlayan kadroda şüphesiz Sacy en etkilisiydi. Şema oryantalizmin tüm alanlarını tablo şeklinde içeriyordu. Bu şema "Tarihi Şema" diye bilinmektedir. Birçok kişi tarafından Sacy oryantalizmin babası sayılmaktadır.¹⁶

Marc Quatremere (1782-1852): Paris'te doğdu. *Fransa Enstitüsü*'nde Keldani, İbrani ve Süryani dillerini ve *Yaşayan Doğu Dilleri Okulu*'nda da Farsça'yı öğrendi. *Journal Asyatic*'de yazarlık yaptı. Eserlerinden bazıları şunlardır: *Abdullah İbn-i Zübeyr* (Paris, 1732), *Moğol Tarihi ve Fars (Reşüdidin'in)* (Paris, 1836), *Takvim'ül-Buldan (Ebu'l-Fida'nın)* (1840), *İbn-i Haldun'un Mukaddimesi (3 cüz)* (1858 Paris), *Abbâsiler* (1837), *Fatimiler* (1837), *Kitabü'l-Ağani* (1837), *Mes'udi'nin Tercümesi ve Eserleri* (1838), *Mücmelüt-Tevarih* (1839) ve Türkçe'den tercüme de vardır.

Thomas Xavier de Bianchi (1783-1864): Fransız türkologu. Osmanlıca, Farsça ve Arapça öğrenen Bianchi, Paris'te Osmanlıca çevirmenliği yaptı. *Eser-*

¹⁵ Said, *a.g.e.*, s. 110-116.

¹⁶ Ayrıca bkz. Said, *a.g.e.*, s. 195-203.

leri: *Türkçe-Fransızca, Fransızca-Türkçe Sözlük* (1835-43). *Türklerin Aslı (Menasit'ül-Hacc Mehmed Edip b. Muhammed)* (Paris, 1825).

J.T. Reinaud (1795-1867): La Albesk'te doğdu. Paris'te öldü. Önemli eserleri: *Haçlı Savaşları (İbn-i Esir'den)* (1832), *Takvimü'l-Buldan li-Ebi'l-Fida* (1847) ve Belâzuri'nin *Futûhu'l-Buldan*'ını Fransızca'ya çevirdi (Leiden, 1845).

Defremery (1822-1883): Fars bölgesi tarihi üzerine çalıştı. Eserlerinden bazıları *Ebu'l-Fida Hakkında Araştırmalar* (1843), *Selçuklular Tarihi* (1848), *Türkistan ve Harizm'deki İslam Devletleri Tarihi* (Paris, 1852), *Sultan Berkuk Zamanı* (Journal Asiatic, 1853), *Suriye'de İsmâililer* (1854), *İbn-i Batuta'nın Tuhfetu'n-Nuzzar fi Garaiibi'l-Emsar* (1853-1858). Defremery *İbn-i Batuta Seyahatnamesi*'ni batıda ilk neşreden kişidir.

St. Guyard (1824-1884): Fransa Enstitüsü'nde Arapça ve Farsça'yı öğrendi. Eserleri; *Selâhaddin Hakkında Araştırma* (Paris, 1870), *İbn-i Teymiye'nin Hristiyanlık Fetvaları* (1872), *Semerkandî'nin Kaza ve Kader Risalesi* (1873), *İdrisi'nin Coğrafya Kitabı'nın* tercümesi (1874), *Ebu'l Fida'nın Coğrafyası'na Zeyl* (1883).

Ernest Renan (1823-1892): Renan, Sacy'nin oryantalistik bakımdan devamıdır. Filoloji sahasından oryantalizme giren Renan kültürel birikimi olan bir oryantalisttir. Renan'a göre, filoloji kişiye birçok inanışı taşımakta idi. Renan Hristiyan tarihçiliğinden ziyade filolojik bir tarihçilik anlayışı taşımaktadır. 78 eseri vardır. *Dinler Tarihi*, *Fnike Tarihi* ve daha çok felsefeyle ilgili kitapları vardır.

Ch. Schefer (1820-1902): Uzun yıllar dışişlerinde çalıştı. Önemli yazmaları ülkesine taşıdı (276 Arapça, 276 Farsça, 239 Türkçe yazma). Eserleri: *Nizamülmülk'ün Siyâsetnâmesi* (1893).

H. Derenbourg (1844-1908): Paris'te yaşadı ve öldü. Bazı eserleri; *Kitabu'l-Fahri li-İbni't-Tiktaki* (Şalon. 1895; Paris, 1910).

Barbier de Meynard (1827-1908): Kudüs'te Fransa Konsolosluğu'nda bulundu. Eserleri: Mesûdi'nin *Muriücu'z-Zeheb*'i (1861-72), İbn-i Hurdadbih'in *el-Mesalik ve'l-Memalik*'inin yayını (1865), *Hristiyan Tarihçileri Mecmuası* (1870, 1894), *Sultan Nurettin ve Selâhaddin* (Journal Asiatic), *Türkçe-Fransızca Sözlük*, Türkçe'nin içerisindeki Farsça, Arapça kelimeleri de alan "Açıklamalı Türkçe Lügat".

J.A. Decordemanche (Ölm. 1915) *Arab'a Göre Dirhem'in Ağırlığı* (en-Nemiyat, 1908), *Türk Halkının Dini* (Dinler Tarihi Dergisi, 1909), *Meşhur Türk Hocası Nasrettin'in Kitabı*.

P. Casanova (Ölm.1926): Makrizi'nin *Kitabu'l-Hitat (Hitatu'l-Makrizi)*'inin tercümesi (1906-1920), *Tarih-i İbn Haldun'un Tercümesi* (Paris, 1925), *Diyarbakir hakkında iki Arapça kitap* (Edebiyat kitapları mecmuası, 1907).

Ed. Montet (1856-1927): Şerefüddin Er-Râmi el-Farisi'nin *Enis'ül-Uşşak*'inin tercümesi (Paris, 1875), *Küçük Asya Hakkında Arapça Kitaplar* (1895), *İlk Kitap ve Tarih* (Şalon-Paris, 1899-1919) *Bektaşî Dervişleri* (1909).

Gazi

Akademik Bakış

251

Cilt 2, Sayı 3
Kış 2008

E. Blochet (1870-1937): Arapça, Türkçe ve Farsça yazmaların fihristini hazırladı. Reşidüddin'in Moğol Tarihinin tercümesi (1910) İbn-i Adîm'in Halep Tarihinin tercümesi (1905)'ni yaptı.

A. N. Poliak: *İslam Öğretileri Dergisi'*nde yazıları çıkmıştır. Bunlardan en önemlisi *Memluklar Zamanında Mısır'da Halk Ayaklanmaları ve İktisadi Sebepleri* (1934).

P. Pelliot (1887-1945): Uzakdoğu ve Orta Asya tetkikleriyle tanınır. Eserleri; *Moğollar Zamanında Çin'in Kuzeyindeki İslâm Şehirleri* (Journal Asiatic, 1927), *Büyük Asya* (Paris, 1931), *Çin Metinlerinde Harezmi İsmi* (Tongbav, 1967).

J. Sauvaget (1901-1950): Eserleri; İbn-i Adîm'in *Buğyeta't-Taleb'inden Seçmeler* (İstanbul yazması esas olarak) (İslâm öğretileri dergisi, 1933), Sibt İbn-i Acemi'nin *Kunuzu'z-Zehab fi Tarih-i Haleb* adlı eseri (Fransa Enstitüsü, 1950), *Memleket İsimleri ve Elkaplarının Manâlarının Açıklanması* (Journal Asiatic, 1950).

R. Grousset (1885-1952): *Asya Tarihi* (Paris, 1922), *Doğu Felsefesi Tarihi* (1923), *Moğol İmparatorluğu* (Dünya Tarihi Mecmuasında, Paris, 1941).

W. Marçais (1874-1956): Nevevi'nin *Kitabu't-Takrib Ve't-Teysir*'ini Journal Asiatic'te 1900 yılında yayınladı. Birçok eseri bulunmaktadır. Oryantalistler içerisinde en geniş kitap dağarcığı olanlardandır.

L. Massignon: Eserleri *Tarihü'l-Edyan* (1911), *İhvan-ı Safa Risaleleri* (Berlin, 1913) *Türk Ülkelerinde Hallac'ın Menkıbeleri* (İslam öğretileri dergisi, 1944), Massignon daha çok dini bir yaklaşım içindedir. Ele aldığı konular dini içerikli.

Jean Deny (1879-1963): Doğu dilleri okulu müdürü ve öğretmenidir. *Kanunnâme* (İslam öğretim dairesi), *Türkçe'nin Grameri ve Türk Dilinin Tarihi Gelişimi* (Paris, 1921), *Kahire'de Türkçe Vesikalar* (Mısır coğrafya cemiyeti yayınları, 1930), *Türkçe Vesikalar ve Yayınları* (Journal Asiatic, 1930), *Marsilya Kütüphanesi'nde Türkçe Vesikalar* (el-Masdar es-Sabık, 1931), *Osmanlı Sultanlarının Mısır Valilerine Fermanları* (Mısır coğrafya cemiyeti yayınları, 1934), *Türk devletinin Avrupa'yla ilişkileri-Masonların Katılımlarıyla* (Tarih ve Tarihçiler, Paris, 1937), *XI. Yüzyıla Kadar Asya'da Türk Genişlemesi* (Paris, 1939).

Claude Cahen (1909-1991): Eserleri: *İbn-i Kuteybe'nin Kita-bu'l-Maarifi* (İslam dersleri dergisi, 1938), *Anadolu ve Suriye'ye Türk Akınları* (Oryantalistlerin işleri Lotan, 1940), *Ortaçağda Ekonomik ve Toplumsal İslamın Doğu Tarihi* (İslam dersleri, 1955).

E. Lambert: İspanyadaki Endülüs kültürü üzerine araştırmalarıyla dikkati çeker. *X. Asırda Kurtuba ve Tuleytula (Toledo)'daki İslâm Yapıtları* (Güzel Fen Sayfaları, 1925).

Levi Provençal Cantincau Georges Marçais(1894-1956): Geniş Arap tetkikleriyle tanınmaktadırlar.

Tihan: Fars, Arap ve- Türk metinleri (yazmaları) elinde çeşitli miktarlarda bulundurmıştır. Doğu kavimlerinin kullandığı sayı ve işaretler üzerine çalışmıştır.

S. Munt (1805-1867): *Tevrat*'ı Türkçe'ye çevirdi. Aslı Alman'dır. Fransa'da yaşamış ve yaptığı oryantalistik çalışmalarla şöhret olmuştur.

I. O. Koudas (1840-1916): Nesevi'nin *Celâlettin Mengüberti*'sinin Fransızca'ya tercümesini yapmıştır (1891-1895).

Bon Desmaisons (1809-1875): Şerefüddin'in "*Şerefname*"sini Fransızca'ya çevirdi (1874).

Ed. Saussey (1899-1937): *Genel Şam Lehçesinde Türkçe Lafızlar* (1929).

Pavet de Courteille (1821-1889): *Arapça-Türkçe Sözlük* (1870).

İtalya Oryantalistleri

Guidi Ignazio ve oğlu Michel Angelo Guidi İtalya'daki oryantalistlerin en çok dikkat çekenlerindedir. Yine pek çok kitabı ve doğuya ait ilginç araştırmalarıyla Alphonso Nallino, Necip el-Akiki'nin kitabında ele alınmaktadır.

İngiltere Oryantalistleri

E. Castell(1606-1685): İbn-i Sina'nın *el-Kanun* 'unu Latinceye çevirmiştir. (Lofan, 1658), Arapça, Kildânice, Süryanice, Sümerce, Habeşçe, Arapça, Farsça, Yunanca ve Lâtince dillerinde şiir divanları tertiplemiştir.

Lord Kitchener (1850-1916): İngiliz diplomat ve devlet adamıdır. Birinci Dünya Savaşı sırasında Ortadoğu'da birçok yerde bulunmuştur. Eserleri: *Kıbrıs Topografyası* (Londra, 1878), *Filistin Topografyası* (1881) adlı eserleri vardır.

Sir Thomas Arnold (1864-1930): Cambridge'de okudu. "*İslâm'a davet*" adlı eseri Türkçe ve Urduca'ya da çevrildi (Londra, 1896), *İslam'da Resim* (Oxford, 1928), *İslâm İnanışı* (1928) adlı eserleri de vardır.

D.S. Margoliouth (1858-1940): Londra'da doğdu. *Muhammed ve İslâm Rönesansı* (Newyork, 1905), *İslam Medeniyeti Tarihi* (Corci Zeydan'inkine ek), (Londra,1907), Corci Zeydan'ın *Emeviler ve Abbasiler Tarihi* (1908) Kuran ve Hadis üzerine kitaplarıyla tanınır.

R.A. Nicholson (1868-1945): Mevlana Celâleddin-i Rumi'nin *Şems-i Tebriz Divanı'ndan Seçmeler* (Cambridge, 1898), *İslâm Tasavvufu* (1914), *Sufilikte Ferdi Düşünce* (1923), *Dervişler* (1911), Mevlana Celaleddin-i Rumi'nin *Mesnevi-yi Manevisi* (Leyden-Cambridge, 1924-40) gibi eserleri yayınlamıştır, Nicholson ayrıca İslam Ansiklopedisi yazarlarındandır.

V. Minorsky (Doğum 1877): *Türkiye ile Venedik Arasında 15. yy. 'da İran* (Fransızca) (1933), *Hudud'u'l-Alem'in Tercümesi* (Barthold da incelemişti), (Oxford, 1937), *XI. Asırda Orta Asya'daki Yeni İslam Merkezi* (1937) adlı eserleri vardır.

Alfred Guillaume (Doğum 1888): *İslam Kültürü* (Londra, 1924), *İslâm'da Yahudi Tesiri* (1927), *Mescid-i Akse Neredeydi?* (Endülüs, 1953), *Hadislerle Nebi'nin Hayatı* (İslam Ekolü dergisi, 1954) adlı eserleri vardır.

Qazi

Akademik
Bakış

253

Cilt 2, Sayı 3
Kış 2008

Sir Hamilton Gibb (1895-1971): Çağdaş İngiliz Oryantalistidir. Harvard'da İslam ve Arap araştırmaları dalında hocadır. İslam Ansiklopedisi madde yazarlarındandır. İslamî konuları derinlemesine inceleyen bir araştırmacıdır. Eserleri; *Orta Asya'da İslam Fetihleri* (Londra, 1923), Barthold'un "*Moğol Akınına Kadar Türkistan*" isimli kitabı (Londra, 1928), *İbn-i Batuta'nın Asya ve Afrika Gezisi* (Londra, 1929), *Muhammedanizm, İslam Toplumunu ve Batı* gibi kitapları vardır.¹⁷

Bernard Lewis (Doğum 1916): *Türkçe Korunmuş Vesikalar* (1952), *Fatimiler ve Hint Yolu* (İstanbul, 1949) gibi eserleri vardır.

Fr. Krenkow (1872-1953): *Ebu Reyhan El-Biruni* (1932), *İmam Buhari'nin Tarihi* (1934) adlı eserleri vardır.

T.E. Lawrance (1888-1935): *Haçlı Seferleri*, (Londra, 1936), *Oryantalist Cemiyetler*, (Londra, 1939) adlı eserleri vardır.

J.H. Sanders: Timurlular üzerine çalışmış bir oryantalisttir. İbn-i Arapsah'ın "*Acâibu'l-Makdûr*"unun tercümesini yapmıştır.

İspanya ve Portekiz adına yine birçok oryantalist çalışmıştır. Sprenger bunlardan en tanınmışıdır.

Hollanda Oryantalistleri

Hollanda'da Reinhart Dozy (1820-1883)'nin eserleri önemlidir. Yakubî'nin *Kitabu'l-Buldan* (Leyden, 1861)'ını. Ebu Yusuf'un *Kitabu'l-Harac*'ının Fransızca yayını (Leyden-1896) yapmıştır.

A.J. Wensinck (1881-1939): *Medine Yahudilerine Göre Peygamberin Konumu* (Leiden, 1908), *İslam'da İsrailiyat* (1913), *İslam İnanışı ve Gelişimi* (1946) adlı eserleri vardır.

İ.H. Kramers: İbn-i Hurdadbih'in *el-Mesalik ve'l-Memalik*'inin yayını yapmıştır. (Leiden, 1953-1956).

Almanya Oryantalistleri

M. Hartmann (1851-1918): Preslav'da doğdu. Arapça'yı ve doğu halkının kültürünü öğrendi. Eserleri; Farabi'nin *Divanu'l-Edeb'î* (1890), *Orta Asya* (Müsteşrikler, 1905), *Abbasiler Tarihi Hakkında* (Doğu Dünyası, 1909), İran ve Türkiye ile ilgili makaleleri de vardır.

P. Kraws (1904-1944): *Cabir bin Hayyan'ın Hayatı* (Berlin, 1930), *Muhammed bin Zekeriyya Er-Râzinin Felsefi Hayatı* (Oryantalizm, 1935), *Cahiz'in Dört Mek-tubat* (Kahire, 1943).

Carl Brockelmann (1868-1956): Taberi'nin *Tarihu'l-Mulûk* ile İbn-i Esir'in *el-Kamil fi't-Tarih'i* arasındaki ilişkiler (Strazburg, 1890), İbn-i Cevzî'nin *el-Vefâsı* (Leibzig, 1895), İbn Kuteybe'nin *Uyûnu'l-Ahbâr'ı* (Berlin, 1900), *Mah-*

¹⁷ Ayrıca bkz. Sıbai, a.g.e., s. 61.

mud Kaşgâri'de Türkçe Fillerin Çekimi (Doğu dergisi, 1919), *Türkçe Dilleri Dersleri* (Almanya Doğu Dergisi, 1920), *XI. Yüzyılda Türklerin Dil ve Sülaleleri* (Mahmud Kaşgari'den, 1922), *Nakşibendi Tarikatının Başlangıçları* (1923), *Eski Türkistan Ülkelerinde Kral Sarayının Dili* (1939) ve daha birçok Orta Asya Türk tarihiyle ve özellikle Karahanlılar ile ilgili eserleri vardır.

Franz Babinger (1891-1967): *XIX. Yüzyılın Sonuna Kadar Türk Tarihi Kaynakları Fihristi* (1927), *Evlıya Çelebi* (1930), *Bektaşilik* (1927) adlı eserleri vardır.

İsveç Oryantalistleri

K.V. Zettersteen (1866-1953): *Türkçe Farsça, Arapça Yazmalar* (1928), Mısır Sarayı Kütüphanesinde Osmanlı Yazmaları Fihristi (Obsale, 1945), *Bin Bir Gece Masalları Üzerine* (Doğu Dünyası, 1918), *İstanbul Şehit Ali Paşa Kütüphanesi'nde Korunan Yazmalar* (Berlin, 1923).

Macar Oryantalistleri

Armin Vambery (1832-1913): Doğu dillerini öğrendi. Altı yıl Osmanlı ülkesinde oturdu. Macarların aslını araştırdı. Türkistan yöresini de tahkik ettikten sonra ülkesine döndü. Türkçe ve Farsça uzmanı oldu. Macar İlimler Akademisi'ne üye seçildi. *Orta Asya'da Gezinti* (1865), *Doğu Halkları* (1876), *Macarların Kökenleri* (1882), *Doğuda Batı Kültürü* (1906), *Türkler ve Araplar* (el-Coğrafya, 1911) adında Türkoloji sahasında önemli eserler vermiştir.

Y. Goldziher (1850-1921): Çeşitli dallardaki 40'ın üzerinde eseriyle tanınmaktadır. İslam Ansiklopedisi yazarlarındandır. İslam tarihine yaklaşımı konusunda birçok eleştiri almış bir isimdir ve hatta Goldziher İslam düşmanlığı ile suçlanan biri olmuştur. Bazı eserleri; *İslam'da İhvan-ı Safa* (1910), *Buhari* (1915), *İslam'da Hadis* (1909) adlı eserleri önemlidir. Ayrıca birçok oryantalist dergide yazılarıyla da bilinmektedir.¹⁸

L. Rasonyi (Doğum, 1899): *Türkçe Tasnifler ve 1914'den 1925'e Doğu* (1953), *Türk Dili Kaideleri* (1960) adlı eserleri ile tanınmıştır. Ahmet Temir gibi Türkoloji sahasında önemli isimler ondan ders almıştır.

Rusya Oryantalistleri

B. Dorn (1805-1881): *Tarih-i Afgan'ın Tercümesi* (1829), *Asya Müzelerindeki Türkçe, Farsça, Arapça Kitapların Fihristleri* (Petersburg, 1866) adlı eserleri ile batıya birçok eseri tanıtmıştır.

W. Barthold (1869-1930): *Moğol İstilasına Kadar Türkistan* (Petersburg 1898, 1909), *Halife ve İslam* (İslam Dünyası, 1912), *Türkistan Tarihi* (Taşkent, 1922), *İran Tarihi* (Taşkent, 1926), *Hint Moğolları* (Londra, 1928), *Orta Asya Türklerinin Tarihi* (Paris, 1934), *Doğuda Hıristiyanlık* (1924), *Timurleng Tarihi İçin Yeni Bir Kaynak* (1936), *Orta Asya'da Taşımacılık Araçları* (1937) gibi eserleri ile Türkolojinin Orta Asya sahasında yoğunlaşmıştır.

¹⁸ Ayrıca bkz. Sibai, *a.g.e.*, s. 62

görsel

Akademik
Bakış

255

Cilt 2, Sayı 3
Kış 2008

B. Viladimirtsov (1884-1931): Moğol uzmanıdır. Moğolca ve özellikleri üzerine çalışmıştır.

Amerika Oryantalistleri

D.B. McDonald (1863-1943): İslam Ansiklopedisi yazarlarından. *İslam'da Kelâm İlmi* (1884, Beyrut), *Gazali ve İbn Haldun'dan Seçmeler* (Leiden, 1905), *Bin Bir Gece Masalları* (1911) adlı eserleri ile tanınmıştır.

Philip Hitti (1886-1978): Lübnan asıllı bir Hıristiyan olup, Amerika vatandaşı idi. *Arap Tarihi* (1927), *İslam Tarihi* üzerine çalışmaları vardır. Amerika Dışişleri Bakanlığı'nın Ortadoğu Masası kısmında özel danışmanlık yapmıştır.¹⁹

K. Cragg: Amerikalı oryantalist, Kahire Amerikan Üniversitesi'nde ders vermiştir. Aynı zamanda *Harvard Üniversitesi İslam Teoloji Bölümü* başkanıdır. "*Minare Daveti (1956)*" isimli kitabı ile meşhur oldu.

Mecid Kaddûri (1909-2007): Irak asıllı bir Hıristiyandır. Washington *Ortadoğu Araştırma ve Eğitim Enstitüsü* başkanıdır. *İslam'da Savaş ve Barış* (1955) adlı bir eseri vardır.

Bunların dışında İslam Ansiklopedisi madde yazarlarından burada saymadığımız birçok oryantalist daha vardır. Bunlar arasında bazıları Necip El-Akîkî'nin eserinde bulunmaktadır. Necip el-Akîkî'ye göre, Kuzey Avrupa oryantalistleri ve İslam dünyası üzerinde çıkarları az olan bölgelerdeki oryantalistler diğerlerine göre daha objektif olmuşlardır.

Oryantalistlerin Önemli Dergileri

1. *Societe Asiatique* (Asya Cemiyeti) Oryantalistlerin birbirleriyle temas kurmasını sağlamak amacıyla Fransa'da kurulan bu cemiyet *Journal Asiatique* adlı bir dergi çıkarıyordu (1820).

2. 1823'te İngiltere'de oryantalist araştırmaları teşvik amacıyla *Royal Asiatic Society* adlı cemiyet kuruldu. Bunun yayın organı *Journal of the Royal Asiatic Society* idi (Kraliyet Asya Cemiyeti Dergisi).

3. 1842'de Amerikalılar *American Oriental Society*'i kurarak *Journal Of the American Oriental Society* adında bir de dergi çıkarmaya başladılar.

4. Yine Amerikalıların çıkardığı ve Siyasî Oryantalizm çizgisindeki bir başka dergi *Journal of the Oriental Society* idi.

5. Amerikalıların *Middie East Journal* (Ortadoğu dergisi) adıyla hâlen çıkardıkları dergi de siyasi oryantalizm dergisidir.

6. 1911'de S. Zweimer tarafından kurulan *The Muslim World* (İslam Alemi) dergisi de Amerikan Oryantalistlerinin hâlen devam ettirdikleri bir dergidir. Misyonerlik paralelinde bir yayın izlemektedir.

¹⁹ Ayrıca bkz. Sıbai, *a.g.e.*, s. 65.

7. Fransız oryantalistleri de *Le Monde Musulmane* adında (İslam Alemi) bir dergi çıkarmaktadır.

Bunların dışında bibliyografik ve ansiklopedik yayın yapan kuruluşlarda oryantalistlerin bilgi kaynağı olarak kullanıldıklarını görmekteyiz.

Bazı Ansiklopedik Oryantalist Eserleri

1. *The Encyclopedia of İslam* (İslam Ansiklopedisi)
2. *İslam Ansiklopedisi özeti* (Shorter Encyclopedia of İslam)
3. *Sosyal İlimler Ansiklopedisi* (Encyclopedia of Social Sciences)
4. *Arnold Toynbee (İngiliz): Tarihi Etüdüler*
5. *A.J. Arberry (İngiliz): Bugünkü İslamiyet*
6. *Von Grunebaum (Alman): Medieval İslam* (Ortaçağ İslamı)

Sonuç

Oryantalizm konuşan Batının, susan Doğu'yu ifâde ve yargılama sürecinin adı olmuştur. Etrafı keskin hatlarıyla tasvir edilememekle birlikte oryantalistler ve oryantalizm sistematik bir bütün değildir. Teorik ve pratik olarak bağımsız bir çalışma yöntemi vardır. Bu bağımsızlık ülkeler, coğrafyalar ve siyasî, maddî çıkarlarla parçalara ayrılmakta ve her biri kendi içinde bağımsız hareket etmektedir. Fakat tüm bu birbirinden ayrı faaliyetler gerçekte birbirini tamamlayarak şarkiyat akımını oluşturmaktadır.

IX. ve X. yüzyıllarda temelleri atılmış, başlangıçta misyonerlik amaçlı daha sonra, Haçlı seferleri, Rönesans ve Reformla birlikte ivme kazanarak 1789 Fransız İhtilali'yle ikinci evresine yâni modern oryantalizm dönemini yaşamıştır. Bu devrede yöntem ve amaçlarda gelişen ve değişen dünya platformuna göre değişiklikler meydana gelmiş ilmî oryantalizmin kuralları oluşmuştur.

Necip el-Akîkî'yi inceledikten sonra vardığımız bir sonuç da, Türkiye'de oryantalizm ve oryantalistler konusu üzerinde telif mahiyette ansiklopedik bir çalışmanın eksikliği olmuştur. Böyle bir eser meydana getirildiği takdirde Türkler ve Türk tarihi üzerine oryantalistlerin faaliyetleri daha derli toplu bir şekilde görülebilecektir.

Kilisenin hakim olduğu döneme göre, çağımız oryantalizminde ve oryantalistlerinde, misyonerlik unsuru azalmıştır. Bununla birlikte XX. yüzyıldaki sömürgecilik hareketlerinin oryantalizmin gelişmesinde dolaylı yönden bir etken olduğu söylenebilir.

İslâm dünyası üzerine çalışma yapanların çok dallılığı bu konunun giriftliğinin ana sebebidir. Oryantalistlerin amaçları da kendileri gibi çok yönlüdür. Ancak maddi bir gaye taşımayan çalışmaya da hemen hemen hiç rastla-

Gazi

Akademik
Bakış

257

Cilt 2, Sayı 3
Kış 2008

namaz. Bunun yanında dînî gayeyi de hemen zikretmek gerekir. Siyasi gayeli oryantalizm diğer iki oryantalizm şeklinin doğal sonucu veya müsterihi durumundadır. Oryantalizmi siyasî olarak kullanacak olanlar kendilerine lâzım olan bilgiyi ilmî oryantalizm bürosundan, dini oryantalizm bürosundan veya diğer bir sahadan kolaylıkla satın alabilmektedirler.

Günümüzde ise oryantalizm bir elli yıl öncesine göre bir adım daha atmış, tüm çalışmalarını yeni bir üslupla tekrar ele alarak incelemeye almış ve neşretmiştir. Kendi arasında daha da ihtisaslaşmış bürolara ayrılan XX. yüzyıl oryantalizmi İslam dünyası adına başlattığı inceleme ve araştırmaları hâlâ sürdürmektedir.

Kaynaklar

- İslam Ansiklopedisi*, "Mukaddime" M.E.B. Yayınları, C.I, s. 1.
Edvard Said, *Oryantalizm*, 3. Baskı, İstanbul, 1991, s. 15-15
Mustafa Sıbaî, *Oryantalizm ve Oryantalistler*, İstanbul, 1993, s. 34-35(Mustafa Sıbaî, *el-İstişrâk ve'l-Müştşrikûn, Ma Lehüm vema Aleyhim*, Mektebetu'l-İslami, Suriye, 1979).
Catholic Encyclopedia, "Padua" Maddesi, 1978.
Necip El-Akikî, *el-Müştşrikûn*, 3 Cilt, Kahire 1964.

Asi